

8. Vývoj v letech 1970–2011

- Snížení počtu obcí ...*** V důsledku racionalizace státní správy se mezi roky 1970 a 1980 počet obcí Libereckého kraje snížil z 277 na 169 těchto jednotek. Racionalizace se dotkla především nejmenších obcí do 499 obyvatel, jejichž počet se snížil téměř o dvě třetiny. Změnou politického uspořádání po roce 1989 však došlo k uvolnění centrálního řízení, což motivovalo malé obce k opětovnému osamostatnění. V tomto období je tak možné sledovat postupný nárůst počtu obcí Libereckého kraje – v roce 1991 oproti roku 1980 o 28 obcí, v roce 2001 oproti roku 1991 o 19 obcí. V současné době Liberecký kraj tvoří 215 obcí.
- ...do 500 obyvatel.*** Zatímco zastoupení obcí s 500 a více obyvateli bylo v roce 2011 podobné sídelní struktuře z roku 1970 (s výjimkou nižšího počtu obcí v kategorii 1 000–4 999 obyvatel), počet nejmenších obcí je o jednu třetinu nižší.
- Dlouhodobý růst počtu obyvatel.*** Počet obyvatel Libereckého kraje během čtyř posledních dekád vzrostl o téměř 15 % na 437 894 obyvatel. Nejvyšší meziroční nárůst ve výši 7,8 % je možné sledovat mezi sčítáními v roce 1970 a 1980. Z hlediska pohlaví převažují ve struktuře obyvatel kraje dlouhodobě ženy. Jejich podíl na obyvatelstvu však na rozdíl od podílu mužů při každém sčítání klesá – v roce 1970 tvořily ženy 51,6 % obyvatel kraje, zatímco v roce 2011 to bylo 51,0 %.
- V časovém horizontu čtyřiceti let můžeme pozorovat změny v zastoupení obyvatel v jednotlivých velikostních skupinách obcí. V roce 1970 byl největší podíl obyvatel zjištěn v obcích s 1 000–4 999 (28,9 %). V následujících letech docházelo k postupnému zvyšování podílu obyvatel žijících v obcích s 5 000 a více obyvateli. V roce 1991 bylo nejvíce obyvatel, tzn. 24 % z celkového počtu obyvatel, sečteno ve městě Liberec. Toto prvenství si současné krajské město i přes mírný pokles udrželo i při sčítání v letech 2001 a 2011.
- Populace stárne.*** Charakteristickým trendem současného demografického vývoje je stárnutí populace. Mezi krajními hodnocenými roky, tedy roky 1970 a 2011, došlo k 18,6% poklesu počtu dětí do 14 let, naopak počet obyvatel starších 65 let vzrostl o 52,1 % a počet obyvatel v produktivním věku (tj. 15–64 let) se navýšil o 18,8 %. Zastoupení dětí do 14 let v populaci Libereckého kraje se tak v uvedeném období snížilo z 21,0 % na 14,9 %, zatímco podíl obyvatel starších 65 let vzrostl z 11,5 % na 15,2 %. Kontinuální snižování počtu 0–14letých obyvatel kraje navíc započalo již v roce 1980.
- Stoupá počet svobodných i rozvedených.*** Změna politického uspořádání po roce 1989 přinesla také řadu společenských změn, které se projevily mimo jiné např. v přístupu k manželství, resp. k jeho odkládání do vyššího věku. V populaci (nejen) Libereckého kraje starší 15 let tak narůstá podíl svobodných (mezi roky 1991 a 2011 z 20,4 % na 30,4 %) a naopak klesá zastoupení osob ženatých a vdaných (z 61,3 % na 47,3 %). Neméně významnou charakteristikou je také nárůst podílu rozvedených – z 8,8 % na 13,9 %.
- Vzdělanost obyvatel se zvyšuje.*** Významnou transformací prošla i vzdělanostní struktura obyvatel kraje. Obecně je možné konstatovat, že se vzdělanost obyvatel Libereckého kraje dlouhodobě zvyšuje. Růst vzdělanosti je možné zdůvodnit zvyšováním významu a potřeby vyššího vzdělání, a také rozšiřováním příležitostí a podmínek ke vzdělání. Od roku 1980 vzrostl podíl osob s úplným středním vzděláním s maturitou (z 15,8 % na 29,6 %) a vysokoškolským vzděláním (z 3,8 % na 9,7 %). Naopak výrazné snížení (tj. ze 46,5 % na 18,5 %) zaznamenal podíl osob se základním a neukončeným vzděláním.
- Srovnatelnost vývoje národnostní struktury a podílu věřících v populaci Libereckého kraje je velmi obtížná a ovlivňuje ji skutečnost, že se jednalo o dobrovolné otázky. V roce 2011 tak možnost neodpovědět využila v případě otázky národnosti více než čtvrtina obyvatel kraje, v případě otázky na náboženské vyznání to bylo dokonce téměř 45 % obyvatel.
- Pokles počtu ekonomicky aktivních po roce 1991.*** Počet ekonomicky aktivních osob se v období let 1970–2011 vyvíjel ve dvou etapách – období 1970–1991 charakterizuje růst počtu ekonomicky aktivních, zatímco po roce 1991 jejich počet postupně klesá. V porovnání s výsledky

sčítání v roce 2001 se v Libereckém kraji počet ekonomicky aktivních v roce 2011 snížil dokonce o 6,5 % na 210 463 osob. Oproti roku 1970 je však uvedený počet stále o zhruba 2 % vyšší. Kromě demografických změn je možné uvedený vývoj přičíst také již zmíněnému rostoucímu podílu osob studujících na středních a vysokých školách i větším možnostem získávání zkušeností v zahraničí před nástupem do zaměstnání. Ve struktuře ekonomicky aktivní části populace kraje v dostupné časové řadě (tj. let 1991–2011) dominují osoby zaměstnané, jejich podíl však mezi uvedenými roky poklesl z 97,8 % na 89,1 %, a to ve prospěch osob nezaměstnaných. Počet ekonomicky neaktivních osob během posledních 40 let souvisle narůstal a mezi krajními roky sledovaného období tento nárůst dosáhl 13,9 %. Významně se na zvyšování ekonomicky neaktivní části populace podílely především ženy (jednak jako nepracující senioři, studentky a dále také ženy na mateřské dovolené pobírající rodičovský příspěvek). Jejich počet od roku 1980 do roku 2011 vzrostl o 10,8 %, zatímco počet ekonomicky neaktivních mužů zaznamenal pouze 0,2% nárůst. V roce 2011 tvořili přibližně 48 % ekonomicky neaktivních nepracující senioři, přičemž v roce 1980 jejich podíl dosáhl pouze 33,3 %. I v této charakteristice se tak projevuje demografický trend stárnutí populace.

Počet hospodařících domácností dlouhodobě roste.

V roce 2011 bylo v Libereckém kraji sečteno celkem 183 299 hospodařících domácností, tedy o 36,7 % více než v roce 1970. Počet hospodařících domácností dlouhodobě roste, každých deset let v průměru o 8,0 %. Nejvýraznější skoro 14% nárůst počtu domácností byl však zaznamenán mezi roky 1970 a 1980.

Nárůst počtu domácností jednotlivců.

Hospodařící domácnosti tvořené 1 rodinou představovaly v roce 1980 necelých 71 % všech hospodařících domácností, v roce 2011 jejich zastoupení pokleslo na 60,4 %. Snížení jejich podílu způsobil především poměrně výrazný nárůst domácností jednotlivců, tj. mezi roky 1980 a 2011 z 23,8 % na 33,2 %.

Změny ve vývoji rodinných domácností.

Základním trendem ve vývoji rodinných hospodařících domácností v Libereckém kraji je pozvolný pokles jejich počtu započatý v devadesátých letech minulého století – mezi roky 1991 a 2011 o 8,6 %. Důvodem tohoto vývoje je především pokles absolutního počtu i podílu (z 88,9 % v roce 1980 na 77,7 % v roce 2011) hospodařících domácností tvořených 1 úplnou rodinou. Důsledkem poměrně vysoké rozvodovosti pak současně dochází k nárůstu zastoupení hospodařících domácností tvořených 1 neúplnou rodinou (z 11,1 % v roce 1980 na 22,3 % v roce 2011).

Domovní fond vzrostl o 16,1 %.

Domovní fond Libereckého kraje v roce 2011 čítal 92 345 domů, tedy o 16,1 % domů více než v roce 1970. Počet obydlených domů se mezi krajními roky navýšil o 7,3 %. Změna byla zjištěna i v případě podílu obydlených domů na celkovém počtu domů. V letech 1970–2001 se podíl obydlených domů trvale snižoval, a to i v případech, kdy v absolutním vyjádření došlo ke zvýšení jejich počtu. V roce 2011 se tendence obrátila a podíl obydlených domů se mírně zvýšil. Analogicky se vyvíjel podíl domů neobydlených. Nejčastějším důvodem neobydlenosti vždy bylo využití objektu z důvodu rekreace.

Převaha rodinných domů.

Mezi obydlenými domy v každém roce sčítání převažovaly domy rodinné. Jejich podíl se však až do roku 1991 v každém desetiletí snižoval. Od 90. let minulého století je pak v důsledku útlumu výstavby bytových domů možné sledovat pozvolný nárůst zastoupení rodinných domů na úkor domů bytových.

Změny ve vlastnické struktuře domovního fondu.

Změny ve vlastnické struktuře domovního fondu v 90. letech minulého století souvisely s procesem privatizace a restituice. Jednalo se zejména o změny ve prospěch soukromého vlastnictví. Fyzické osoby tak v roce 2011 vlastnily 82,6 % obydlených domů, zatímco v roce 1991 to bylo 76,0 %. Zastoupení obydlených domů ve vlastnictví státu popř. obce a bytových družstev se tak významně snížilo.

Nárůst bytového fondu o 25,2 %.

Bytový fond Libereckého kraje podle výsledků sčítání v roce 2011 reprezentovalo 205 187 bytů. Od roku 1980 se tak bytový fond v kraji rozrostl o více než 40 tis. bytů (tj. o 25,2 %). Počet bytů tak roste mnohem rychleji než počet obyvatel, který za stejné období zaznamenal pouze 6,5% nárůst.

Nejvyšší přírůstek bytů byl zjištěn v posledních dvaceti letech (mezi roky 2001 a 2011 o 8,4 % a mezi roky 1991 a 2001 o 8,3 %). Ačkoliv absolutní počet obydlených bytů v časové řadě 1980–2011 souvisle rostl, podíl obydlených bytů na celkovém počtu bytů v tomto období (s výjimkou roku 1991) klesal a pohyboval se tak v rozmezí od 88,9 % do 83,5 %. Vývoj podílu neobydlených bytů kolísal.

Útlum výstavby bytových domů.

U struktury bytového fondu podle druhu domu, lze pozorovat dvě období. Do roku 1991, se podíl bytů v rodinných domech snižoval, v následujících dvaceti letech je tomu právě naopak. Se změnou politické situace po roce 1989 došlo také ke změně v případě bytové výstavby. Zatímco osmdesátá léta byla obdobím, kdy stát výstavbu nových bytových domů podporoval, v devadesátých letech byl tento typ výstavby prakticky ukončen. Více možností pro financování vlastního bydlení (hypoteční úvěry, stavební spoření) se pak projevilo ve vyšším zájmu o výstavbu rodinných domů.

Úbytek družstevních bytů.

Změny v právním důvodu užívání bytu souvisejí stejně jako změny ve vlastnictví domů především s politickými změnami po roce 1989. Obecně je možné říci, že pro sedmdesátá a osmdesátá léta bylo charakteristické družstevní vlastnictví bytů. Tyto byty se po roce 1989 postupně transformovaly především na byty v osobním vlastnictví. Od roku 1991 se tak podíl bytů v osobním vlastnictví navýšil o 16,9 procentních bodů. Naproti tomu ve struktuře bytového fondu významně pokleslo zastoupení bytů nájemních (o 13,5 procentních bodů) a bytů družstevních (o 12,2 procentní body).

Tři čtvrtiny bytů s ústředním topením.

V roce 2011 byla většina (75,6 %) obydlených bytů vytápěna prostřednictvím ústředního topení. Od začátku devadesátých let se podíl tohoto způsobu vytápění navýšil o 25,7 procentních bodů. Na významu během posledních dvaceti let ztratilo vytápění etážové i vytápění pomocí kamen.